

ΙΩ. Ν. ΞΗΡΟΤΥΡΗ

*Οροτίκος καθηγητας της Κουνιωλογίας στη Α.Β.Ι.Θ.

ΗΘΟΣ ΚΑΙ ΛΕΒΕΝΤΙΑ
ΤΟΥ 1940

ΑΓΟΡΑΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ
ΕΚΦΩΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑΝ ΤΕΛΕΤΩΝ ΤΗΣ Α.Β.Ι.Θ.
ΤΗΝ 27.10.72

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1973

ΙΩ. Ν. ΞΗΡΟΤΥΡΗ

Όμοτέμου καθηγητού της Κοπνονολογίας ἵν τῇ Α.Β.Σ.Θ.

ΗΘΟΣ ΚΑΙ ΛΕΒΕΝΤΙΑ
ΤΟΥ 1940

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ
ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑΝ ΤΕΛΕΤΩΝ ΤΗΣ Α.Β.Σ.Θ.
ΤΗΝ 27.10.72

Κύριε Υπουργέ,
Στρατηγέ μου,
κ. Νομάρχα,
κ. Κομιτή της Σχολής,
κ. Κυβερνητική έπιτροπε,
κ. Δήμαρχε,
Κυρίες καὶ κύριοι,

Τὰ ιδεώδη τῶν λαῶν θὰ μαραίνονταν δριστικά καὶ θὰ στέρευαν γρήγορα, ἀν ἀπὸ καιρὸς σὲ καιρὸς δὲν ἀναζωογονοῦνταν. Ἀναζωογόνηση καὶ ἀναζωπύρωση τῶν ιδεωδῶν ἐνὸς λαοῦ εἶναι αἱ ἐπέτειοι ἔθνικῶν φωτεινῶν γεγονότων. Αἱ ἔθνικαι ἐπέτειοι εἶναι ἡ ιστορία τῶν λαῶν καὶ συνείδηση τῆς ιστορίας εἶναι ἡ μνήμη αὐτῶν.

Ἐνας λαός, ποὺ θέλει ν' ἀγνοῦῃ τὶς ἔθνικες ἐπέτειους, δηλαδὴ τὴν ιστορία του, δὲν ἀποτελεῖ σύνολο, δὲν εἶναι ἔθνος παρὰ συνονθύλευμα ἀτόμων, χωρὶς συνολικὴ μνήμη. Κι ὅπως ξέρομε, ἔνα ἄτομο χωρὶς μνήμη, ἔνα ἄτομο, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐναρμονίσῃ τὸ χτές μὲ τὸ σήμερα, τῇ χθεσινῇ ὅπαρξῃ του μὲ τὴ σημερινῇ ὑπόστασῃ του, εἶναι πλάσμα ἐπικίνδυνο καὶ ἀνάξιο κάθε ἐμπιστοσύνης. Τὸ ίδιο κι ἔνας λαός...

Αἱ ἐπέτειοι τῶν ἔθνικῶν γεγονότων ξαναζωντανεύουν κάποιο ἀπομακρυσμένο καὶ φωτεινὸς ἰδανικό. Ἀναζωογονοῦν μιὰ ἀναφτερωμένη καὶ δημιουργικὴ ἐποχὴ τοῦ ἔθνους. Εἶναι ἡμέρες κατὰ τὶς ὁποίες εὐλαβικὰ ἀναπολοῦμε τὰ περασμένα. Αἱ ἐπέτειοι ἔθνικῶν γεγονότων εἶναι ἱερὲς ἡμέρες τῆς ἔθνικῆς πίστεως τοῦ λαοῦ μας, τοῦ ἔθνους μας. Εἶναι μιὰ ἀναβάφτιο μέσου στὴ γόνιμη καὶ δημιουργὴ ἔθνικὴ παράδοση. Εἶναι μιὰ τόνωση ἔθνικῆς ἔξαρσεως, ἔθνικῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσίωσεως, πίστεως στοὺς ἀγωνιστὰς τῆς ἐλευθερίας τῆς χώρας, τοῦ ἔθνους.

Κάθε ἔθνος ἔχει τὴν ιστορία του καὶ τοὺς ἡρωισμούς του. Ἡ ιστορία τοῦ ἔθνους μας ἀπὸ πανάρχαια χρόνια εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἡρωισμούς.

Χτές γιορτάσαμε τὰ ἔξιντα χρόνια τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλονίκης, τὰ ἔξιντάχρονα τοῦ 1912-13. Μιὰ λαμπρὴ φωτεινὴ ἡρωικὴ ἐποχὴ τῆς ιστορίας μας. Μιὰ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποία δὲ ἐλληνικὸς λαός εἶχε ὑψωθῆ ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, εἶχε φέρει μπροστὰ δὲ πιο καλὸ ἔχει

δ "Ελληνας, τὸν καλύτερον ἔσυτό του. Όλοκληρος δ λαὸς στὸ ξεκίνημά του γιὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἄγωνας αἰσθανόταν τὸν ἔσυτό του νὰ μεταφέρεται σ' ἐναν κύριον ἡθικὸν ἀνώτερο, σὲ κύριο ἀλλιώτικο, ὑψηλότερο ἀπ' ἔκεινον τὸν κύριο, μέσα στὸν ὅποιο κυλαῖνε τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Οἱ ἀνθρώποι τὴν ἐποχὴν ἔκεινη, ποὺ ξεκινοῦσαν νὰ ἐλευθερώσουν τὸν σκλαβωμένους τῆς βορείας πατρίδας μας ἀνελφούς, εἶχαν ξαστοχίσει τὸν ἔσυτό τους. Εἶχαν διώξει ἀπὸ κοντά τους κάθε ἐνδιαφέρον γύρω ἀπὸ τὶς ἀτομικές τους ὑποθέσεις... Εἶχαν ἀποβάλει τὶς κοινές, τὶς ἐγνωστικές καὶ κατώτερες τῆς ἡμέρας μέριμνες, εἶχαν παραδοθῆ σύψυχα στὴν ἔξυπηρέτηση τῶν κοινῶν τοῦ ἔθνους σκοπῶν. Αἰσθάνονταν τὴν ἐνότητα τοῦ ἔθνους τόσο σφιχτοδεμένη, τὴν ἐνότητα τοῦ λαοῦ τόσο ἀτασθαλεία, δυσὶ καὶ ἀδιάσειστη, ἀδιάσπαστη τὴν ψυχικὴν ἐνότητά τους.

Εἶναι παλιὰ ἡ ἀλήθεια γιὰ μᾶς τὸν "Ελληνες, παλιὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ πατέρα τῆς Ἰστορίας, τοῦ Ἡροδότου, πὼς «όμογνωμέων Ἑλληνικῶν οὐδὲν αὐτῷ θνος περιγγένεται». Δηλοδῆ, δταν οἱ "Ελληνες δρογνωμοῦν, κανένα ἔθνος δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς νικήσῃ, νὰ τοὺς καταβάλῃ, νὰ τοὺς ξεπεράσῃ. Ἀλήθεια ἀδιάσειστη καὶ ἐπικυρωμένη ἀπὸ τὴν Ἰστορία, παλιὰ καὶ νέα.

Δυστυχῶς φθονερὴ μοίρα φαίνεται ἀπὸ καρδὸν σὲ καρδὸν νὰ ὑποσκάπτῃ τὴν ψυχικὴν αὐτὴν ἐνότητα καὶ νὰ σκορπᾷ τὸ δικασμό. Εἶναι κι αὐτὴ μιὰ προγονικὴ ἀλήθεια, ποὺ μᾶς τὴν παρουσιάζει δ ἀριστος, δ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον γνώστης τῆς ἀνθρώπινης καὶ κυρίως τῆς Ἑλληνικῆς ἀνθρώπινης ψυχολογίας, δ Θουκυδίδης. Αύτὸς παρατίθεται πλοτὸν ἡθικὴν ἀλλοίωση καὶ χαλάρωση ἔφερε στὴν Ἑλλάδα τῆς ψυχικῆς ἐνότητας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (431-404 π.Χ.) ἡ κομματικὴ προπαγάνδα σὲ δλες σκεδῶν τὶς πόλεις. Μιὰ προπαγάνδα, ποὺ ἀσκοῦν οἱ δύο ἀντίπαλοι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Σπάρτη. Ή πρώτη μὲ τὶς δημοκρατικὲς ἴδεες τῆς καὶ ἡ δεύτερη μὲ τὶς ἀριστοκρατικὲς δλιγαρχικὲς ἀντιλήψεις τῆς. Καὶ τῶν δύο ἡ προπαγάνδα ἐργαζόταν γιὰ τὰ κομματικὰ συριφέροντά τους. Τέτοια ήταν ἡ ἐπίδραση τοῦ κακοῦ, ὥστε κάθε Ἑλληνικῆς πόλεως οἱ πολίτες νὰ διαιρεθοῦν σὲ δύο θανάσιμα ἀντίπαλα στρατόπεδα, ποὺ ἀνταγωνίζονταν μὲ κάθε εἶδος βιαιότητας καὶ παρανομίας. Παίρνοντας δ μεγάλος ιστορικὸς τῆς ἀρχαιότητας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο γενικεύει τὴν παρατίθησή του καὶ προσθέτει: «ἔπειτε πολλὰ καὶ χαλεπὰ κατὰ πᾶσιν ταῖς πόλεσιν ("Ἑλλάδος) γιγνόμενα μὲν καὶ δεῖ σοβμενα ἔως ἀν αὐτῇ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἦρ.

Μὲ κἄλλα λόγια, ἔπεισαν πολλὲς καὶ βαριὲς συμφορὲς στὶς διάφορες

πόλεις άπο τίς έσωτερικές τους έπαναστάσεις καὶ τίς κοιμοτικές διαδονιες καὶ διχογνωμίες, ποὺ γίνονται πάντα καὶ θὰ γίνωνται, δοῦ μένει τὸ ίδιο φυσικὸ τῶν ἀνθρώπων. "Οσο καὶ δποτε θὰ ἀπουσιάζῃ ἡ ψυχικὴ ἐνότητα, θὰ δοκιμάζουμε ἔθνικὲς περιπέτειες συμφορῶν. 'Αδιάφευστο δυστυχῶς αὐτὸ τόσο ἀπὸ τὴν παλιὰ μας δοῦ καὶ ἀπὸ τῇ νέᾳ μας 'Ιστορία.

'Ανασκοπάντας τὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους μας μὲ τὸ ἡροδότειο νόημα τῆς ψυχικῆς ἐνότητας τοῦ λαοῦ μας, σκέπτομαι πῶς πάντα ὑπάρχουν φυτεινὲς ἐποχές, κατὰ τὶς ὁποῖες δ "Ελληνας, δ ὁποῖος διακρίνεται γιὰ τὴν ἀντίθεσή του πρὸς δ.τι βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν ὀτομικῶν του συμφερόντων, παρουσιάζει τέτοιες ὀνατάσεις, ποὺ ἀγκαλιάζουν φαρδιὰ πλατιὰ τὴν ίδεα τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν ὀλότητα, πρὸς τὰ κοινά. 'Αφήνει τὸν ὀτομιορδὸν του καὶ αἴρεται, ἀφοσιώνεται, ἀλλὰ δυστυχῶς γιὰ λίγον καιρό, σὲ κόσμο ἀπρόσωπο, ὑπερατομικό, ίδεατο.

"Η 28η Οκτωβρίου τοῦ 1940¹ είναι μιὰ τέτοια λαμπρὴ ἐποχὴ ψυχικῆς ἐνότητας τοῦ λαοῦ μας. 'Απὸ καιρὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δ ὀρίζονται τοῦ κόσμου είχε θολώσει, ἀλλὰ καὶ στὸ γαλανὸ τῆς 'Ελλάδας δρίζοντα μὲ τὰ μενεχεδένια του βουνὰ σὰν κάπι νὰ πόκνωνε μακριὰ κι ἀπόμακρα, κάπι νὰ στοιβαζόταν, ἀντάρα μακρινὴ ἐκείνο τὸ καλοκαΐρι τοῦ '40.

Στὴν 'Ανατολὴ καὶ στὴ Δύση τὸ κακὸ είχε ξεπάσει... Καὶ νιώθαμε σὰ νὰ πλησίαζε τὸ θρονοκύλισμα καὶ πρὸς τὴ χώρα μας. "Ολοι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τόσο στὶς πόλεις, δοῦ καὶ στὰ χωριὰ ὑποπτεύμασταν ἡ μᾶλλον σὰ νὰ ξέραμε, πῶς τὸ κακὸ ποὺ μούγκριζε πέρα καὶ λίγο μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα μας, κάποτε, ίσως σὲ σπιγμὴ ἀπρόβλεπτη, θὰ στρεφόταν καὶ πρὸς ἐμᾶς. Τὸ λογαριάζαμε αὐτὸ καὶ τὸ συζητούσαμε ἐκείνο τὸ κρίσιμο καλοκαΐρι τοῦ 1940² μόνο μὲ τὴν πεισματικὴ αἰσιοδοξία τῶν ἀνθρώπων ποὺ πιστεύουν στὸ ἀγαθὸ τῆς ζωῆς, καταφέρναμε νὰ διώξουμε τὴν κακὴ σκέψη.

Στὶς 15 Αύγουστου ραθαίναμε ἔκπληκτοι κι ἀνήσυχοι, ἀλλὰ καὶ ἀγανακτιστένοι, πῶς κατὰ τρόπο ὕπουλο τορπαλλίσθηκε ἡ «Ἐλλην», ἵνα ἀπὸ τὰ πολεμικά μας πλοῖα, ἀπὸ ὑποβρύχιο ἀγνώστου ἔθνικότητος... 'Η ψυχὴ μας τώρα δὲ μένει ἀνύποπτη. "Ολα αὐτὰ τὰ σημάδια ἀρχίσαν νὰ μᾶς ἀνησυχοῦν κάπως, χωρὶς νὰ θγάζουν τὸ λαό μας καὶ τὸν τότε συνετὸ καὶ ἔμπειρο Κυβερνήτη μας ἔξω ἀπὸ τὴν ψυχραιμία τους.

Παρ' ὅλες ὡστόσο τὶς ὑπόκωφες φοβέρες οἱ δινθρωποι τότε πάστευαν στὸν ἑαυτό τους καὶ στὴν καλοσύνη τοῦ κόσμου. Δὲν εἶχαμε πειράζεις κανέναν. Κι δταν δὲν πειράζης κανέναν, ἡ συνείδησή σου είναι ήσυχη. Κι ἔτοι αἰσθανόμασταν τὴ συνείδησή μας μέσα στὴ γλυκιὰ φθινοπωρινὴ ἀτμόσφαιρα. "Ολο καὶ σὰ νὰ λημονούσαμε τὴν κακία τῶν ἀνθρώπων κι ἀκουμπούσαμε σὲ μιὰ ἀπλοϊκὴ ἐμπιστοσύνη, πίστη παιδιοῦ, στὸ πνεῦμα τῆς δικαιοσύνης. Θέλαρε νὰ μείνουμε ἐν είρηνῃ.

"Οσο περνοῦσε δὲ καιρός, τόσο πιστεύαμε πώς τὸ κακὸ δὲ θὰ ἔπεφτε, τουλάχιστον ἐκεῖνο τὸ χρόνο. "Ετοι περνοῦσαν οἱ ἡμέρες μὲ συλλογὴ καὶ σκέψη, ὅπου τούκισε δὲ Ὁκτώβρης. Στὶς 28, ἐφτῆ τοῦ πολιούχου μας, ἔγιναν τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀγάλματος τοῦ ἐλευθερωτῆ τῆς Θεοσαλονίκης Βασιλέως Κωνσταντίνου. Μιὰ βαθιὰ σιωπή, σὰ βουβαράρα κυριαρχοῦσε στὶς ψυχὲς τοῦ κόσμου. Μὲ μάτια γεμάτα ἀγωνία, ποὺ κρύβουν μέσα τους πνιγμένα ἑρωτήματα, χωρὶς νὰ λένε πολλὰ λόγια οἱ ἄνθρωποι κινοῦνταν ἢ κάθονταν, δημοσίᾳ στὰ διάφορα κέντρα. Φαίνεται, πώς ὥρες ὥρες ἡ ἀγωνία φοβᾶται νὰ ὀμολογήσῃ τὸν ἔαυτό της. Φοβᾶται, μήπως μιλῶντας ταράξη καὶ ξυπνήσῃ τὰ κακὰ στοιχεῖα. "Ετοι ἔβλεπες πώς δὲ καθένας κατάπινε τὸ δικό του κόμπο, δοῦ κι ἀν φαινούταν πώς είχε ὅψη ξέγνοιαστη, γεμάτη θύρρος.

Τὴν ἅλλη ἡμέρα, 27η Ὁκτωβρίου, κάποια ἀγωνία φαντάταν διάχυτη, μὰ ἀγωνία διέκρινες στοὺς πολλοὺς μας γιὰ κάποιες ὑποπτεῖς φασιστικὲς κινήσεις στὰ σύνορά μας πρὸς τὴν Ἀλβανία, γιὰ κάποιο διόρμαντο στὴν οὐσία του καὶ ὑποβολιμαῖο μεθοριακὸ ἐπεισόδιο.

"Οσο κι ἀν φαίνονταν τὰ πράγματα, δὲ θέλαμε νὰ τὸ πιστέψουμε, ἀφοῦ ποτὲ δὲ θελήσαμε τί ποτε τὸ ξένο. "Ετοι μ' αὐτὸ τὸ νόημα, μέσα σὲ διλιγόλογες συζητήσεις, ποὺ κάναμε ἐκείνες τὶς κρίσιμες ὥρες μὲ πολλὰ βουβά ἑρωτηματικά, μὲ μὰ ἀναρονή γιὰ κάπι, ποὺ δὲν θέλαμε νὰ πιστέψουμε πώς ἤταν δυνατὸν νὰ ἔρθῃ, γιατὶ δὲν θέλεπαμε τὸ γιατί. "Ετοι κάτω ἀπ' αὐτὴν τὴν ψυχολογικὴ κατάσταση κύλησε ἡ ἡμέρα τῆς 27ης τοῦ Ὁκτώβρη.

"Οταν πέρασαν τὰ μεσάνυχτα καὶ ὡς δυὸς ὥρες πρὶν νὰ φέξῃ, δινθραποὶ σταλμένοις ἀπὸ γείτονα κακὸ πῆγε καὶ ξύπνησε τὸ γέροντα κυβερνήτη τοῦ τόπου μας, τέλεια ἀπροειδοποίητα καὶ τοῦ εἶπε τοῦτα τὰ λόγια κοφτά, ἵταρά κι ἀνελέητα: «Ο στρατός μας θὰ μπῇ σὲ τρεῖς δρες στὴ χώρα σας νὰ πάρῃ δι, τι θέλει ἀπὸ γῆ καὶ ἀπὸ θάλασσα καὶ νὰ μὴν κάτετε τίποτε, νὰ μὴν κουνηθῆτε, γιατὶ ἀλλιῶς θὰ σᾶς κάνουμε γῆς Μαδιάμ. Εἴμαστε θύνος μεγάλο, γενναῖο καὶ συγχρονισμένο σὲ δρλισμό καὶ δργάτωση καὶ σεῖς εἰστε μικροί, δουνγχρόνιστοι καὶ ἀνοργάνωτοι...».

Τότε ὁ γενναῖος κυβερνήτης θυμήθηκε τὴν παλιὰ ιστορία τῆς μικρῆς χώρας μας. Θυμήθηκε πόσες φορὲς «τὰ βάλλανε» οἱ «Ἐλληνες μὲ βαρβάρους, κάθε φορὰ ποὺ κινδύνευε ἡ ἐλευθερία τους καὶ εἶπε, δημοσίᾳ εἴπαν οἱ «Ἐλληνες: «Ο χι, ἔλατε, δην μπορήτε, τὰ τὰ πάρετε. Εμεῖς δὲ σᾶς τὰ δίνομε. Θὰ πολεμήσουμε...»².

Σειρῆνες καὶ κωδωνοκρουνούσιες ἀνάγγελναν πρωὶ πρωὶ στὰ πέρατα τῆς χώρας τὸ φοβερὸ καὶ σοβαρὸ γεγονός. Οἱ ἄνθρωποι ξεχύθηκαν στοὺς

δρόμους καὶ μάθαιναν πῶς ἡ τιμὴ μας κινδύνευε. Κοιταζόμασταν καὶ συνεποούμενα μὲ τὸ βλέμμα, χωρὶς ἄλλη συζήτηση κι ἐμέταμε σύμφωνο: τὰ πάντα γιὰ τὴν τιμὴν.

Δέν ἦταν ἡ μανία τοῦ πολέμου, ποὺ μᾶς ἐνέπνεε, γιατὶ ποτὲ δὲν τὸν προκαλέσαμε. Δέν ἦταν τὸ πάθος τῆς περιπέτειας, παρὰ τὶς στιγμὲς ἐκεῖνες ἦταν ἡ βαθὺα συναίσθηση τῆς ἀξιοπρέπειας³. Τὸ χρέος, ἡ μεγάλη εὐθύνη, ποὺ ἔνιωθε ὁ καθένας μας ἔχειριστὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του, σὰ ν' ἀντιπροσώπευε ἐκείνη τὴν ὥρα διο τὸ ζήνος, τὸ σύνολο.

Μέσα σὲ λίγες ὥρες ἀντίκρυζε κανένας μᾶς μυστικὴ ἀλλαγὴ, μᾶλλον ἀλλαγὴ ἀνεξήγητη. Σ' αὐτὴν τὴν ἀνεξήγητη ἀλλοίωση χρωστιέται δ.πι ἐπακολούθησε, δηλαδὴ ἡ ὅρμη, ἡ ἀνάταση τοῦ θρυλικοῦ πολέμου. Αὐτὴ ἡ ἀρχικὴ πνοὴ τῆς πρώτης ἡμέρας φούσκωσε τὰ πανιά μας... Κι είχε συμβῇ τοῦτο: "Ἐνας λαός, σκυμμένος ως τότε στὸ ζυγό τοῦ καθημερινοῦ καταναγκασμοῦ καὶ τῆς βιοπάλης, ἥρθε ἕφητικά σὲ ἐπαφὴ μὲ μᾶλλον ἄλλη, ἀνώτατη πραγματικότητα, ἀναμετρήθηκε μαζί της, κι εἶδε μονομάς πῶς είναι ἀξιος δχι μόνο νὰ τὴν ἀντέξῃ, παρὰ καὶ νὰ τὴν κυριαρχήσῃ, νὰ τὴν ἀναδείξῃ καὶ ν' ἀναδειχθῇ.

"Ο ἐνθουσιασμὸς δὲν ἦταν ἐπιπόλαιος, δὲν ἦταν ξώπετος. "Ητανε κάπι τὸ πρωτόφαντο κι ἀνεπανάληπτο, ψυχικὴ εὐφορία ἀπὸ μᾶς ἀνοικη κρυφή..." "Οοσι τὸ ζήσαρε τὸ θαῦμα αὐτό, δὲ θὰ τὸ ξεκάσουμε ποτέ. Είναι ἡ ποὺ πολύτιμη καὶ ἡ ποὺ ἐκθαρμωτικὴ ὥρα τῆς ζωῆς μας..."

Σέραμε πῶς ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος, τρομακτικός. Είχαμε σαφῆ συνειδητοῦ, ὅταν ξεκίνησαμε, πῶς ὁ θάνατος παραμόνευε. Σέραμε πῶς ὁ πόλεμος ἦταν κακός, ἀλλὰ ζέραμε καλύτερα, τὸ ἔχερε καὶ ὁ ποὺ ἀπλὸς ἀνθρωπός, ὅπι ὑπάρχει κάπι τὸ ποὺ ἀπαίσιο κι ἀπ' αὐτὸν ἀκόμη: ἡ λάσπη ποὺ πέφτει καὶ κηλιδώνει ὑπολήψεις λαῶν, ὅταν θέλουν ν' ἀποφύγουν τὸν πόλεμο μὲ θυσία τῆς τιμῆς τους καὶ τῆς ἐλευθερίας τους. Σέραμε, πῶς είναι καλὸ νὰ μένη κανένας στρατιώτης τῆς εἰρήνης, δοσι βέβαια δὲν προσβάλλεται ἡ ἐλευθερία καὶ τὸ δίκιο, ἡ ἑδαφικὴ ἀνεξαρτησία καὶ ἀκεραιότητα τῆς χώρας. Ἐκείνες τὶς στιγμὲς μᾶς ἦταν συνειδητά, πῶς ὅταν κινδυνεύουν τὰ δυὸ αὐτὰ ἀγαθά, τότε ἡ ἐμπονή στὴν εἰρήνη ἀποτελεῖ ἀνανδρία, δειλία, ἀναξιοπρέπεια, ἀφίλοτητία.

"Ἔτοι λοιπὸν κοινὴ ἦταν ἡ ἐπιθυμία ἐκείνη τὴν ἡμέρα καὶ κοινὴ ἡ περηφάνεια νὰ «τὰ ξακαφορέσουμε» καὶ πάντα γιὰ τὸν ίδιο σκοπό, γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ἐλευθερία. Τὸ καθήκον ὑπέγραψε τὶς προσκλήσεις, τὴ γενικὴ ἐπιστράτευση καὶ ἡ φωνή του ἦταν ἡ ποὺ ἐπιβλητικὴ ἀπ' δλες τὶς φωνές.

Μονομᾶς είχε θεριέψει μέσα μας, μέσα σὲ δλους ἀνεξαρέτιος, θεριέψει μᾶς ἔξαρετικὴ καὶ ἄγια εὐλάβεια μπρὸς στὴ γῆ τῶν πατέρων μας. Φτωχὴ ἦταν ἡ γῆ μας. Μὲ δυσκολία κόρτανε τοὺς ἀνθρώπους τῆς, ποὺ ἀγωνίζονταν γιὰ τὸν ἐπιούσιο. Χαμηλὴ ἦταν ἡ στάθμη τῆς προόδου καὶ

χαμηλό τὸ βιοπικὸ ἐπάπεδο, πολλὲς οἱ στερήσεις. "Οσο χαμηλές κι ἄν ήταν οἱ στάθμες τῆς ζωῆς μας, τόσο μᾶς πολὺ ἔκεινες τὶς δύσκολες γιὰ τὸν τόπο μας ἡμέρες νιώσαμε σὰν ιδανικό μας τὴν προκοπὴ του τόπου μας, αἰσθανθήκαμε βαθιὰ τὸ τί θὰ πῇ ἐλευθερία καὶ τὸ πόσο εἶναι κανένας ὑποχρεωμένος νὰ τῇ διαφυλάξῃ⁴.

Τίποτε δὲ ζητούσαμε ἀπὸ τὸν ξένο, τίποτε δὲν ποθούσαμε δικό του. Θέλαμε μόνο νὰ ζοῦμε ἐν εἰρήνῃ μέσα στὰ σύνορά μας, ἐλεύθεροι καὶ μὲ τὸν ίδρωτα τοῦ προσώπου μας νὰ κερδίζουμε τὸν ἐπισύνοιο. Αὐτὸ διακηρύσσαμε, αὐτὸ διακηρύγγωμε καὶ σήμερα μὲ εἰλικρίνεια. Αὐτὸ παστενάμε, αὐτὸ τονίζαμε: τὴν εἰρήνη, τὴν ήσυχία. Τὴν ἀγάπη μας προσφέραμε καὶ προσφέρομε πρὸς δλους τοὺς κοντινοὺς καὶ μακρινοὺς λαούς. Κι δημος ἄλλοι δὲ σκέπτονταν ἔτοι. Ἀπέκρουναν μὲ ἴταμότητα δ.πι καλὸ προσφέραμε, τὴν καλὴ μας διάθεση, τὴν εὐγένεια καὶ τὸ σεβασμὸ πρὸς τὸν τόπο τους. Αὗτοι τουναντίον ήθελαν νὰ μᾶς σκλαβύσσουν, ποθοῦσαν νὰ μᾶς πάρουν τὸν αίματοβαρυμένο, τὸ φτωχὸ μας τόπο καὶ τὸν ἐλεύθερο ἀέρα ποὺ ἀναπνέαμε. Μ' αὐτὰ τὰ αἰσθήματα καὶ συναισθήματα ἀντικρύσσαμε τὸν ἐπαδρομέα. Δὲ γε ξεκινήσαμε γιὰ δυναμικὴ ἀναμέτρηση, παρὰ ξεκινήσαμε νὰ πολεμήσουμε μὲ ἀρετή, γεμάτοι ἀπὸ ἀρετὴ καὶ φτωχὰ ὀπλισμένοι μὲ τὸ τραγούδι στὸ σόρα προσήλθαμε γιὰ τὴν ἀναμέτρηση, τὴν ἀπόκρουση τῶν εἰσθολέων. Μᾶς μαγγήτιζε ἔκεινες τὶς στιγμὲς ὁ ήρωασμὸς δλους ἀνεξαιρέτως. Ἡταν ἡ ἀπόφαση, ποὺ ὁ καθένας μέσα του, καρδὶς καμὰ συνεννόηση, εἶχε πάρει, νὰ πεθάνη. Ἐπρόκειτο γιὰ ἔναν σπαρακτικὸ ὑπαρξιακὸ διάλογο, ποὺ ὁ καθένας μας ἔκανε μὲ τὸ θάνατο. Ἀπὸ θέση ισχός λοιπὸν ξεκινήσαμε. "Οχι βέβαια ισχός δπλων καὶ ἀριθμοῦ, παρὰ ἀπὸ θέση ήθικῆς δυνάμεως, ποὺ μᾶς ἔδινε ἡ ἀπόφασή μας νὰ πεθάνουμε ἢ νὰ νικήσουμε, νὰ ἀποκρύψουμε τὸν ἔχθρὸ ὑπεραμυνόμενοι τοῦ πατρίου ἔδαφους καὶ τῆς ἐλευθερίας μας.

Παρατηροῦσε κανένας ἔκεινες τὶς ἡμέρες μᾶς ἔξαρση ἀδελφοποίησεως. Ἡ ἀδελφοσύνη ξεπιδοῦσε ἀπὸ τὰ σπήθη ὄρμητικά, πηγαϊα κι ἔδενε γαϊτάνι κι ἀλυσίδα τὶς ψυχὲς τοῦ λαοῦ μας. Ναι. Μέσα σὲ τέτοια ἀτριβοφαιρα ζούσαμε στὸ ξεκίνημά μας κάτι τὸ ἀνεξῆγητο. Πῶς καὶ πότε μεταμορφώθηκε ὁ ἀτομικιστής, ὁ γκρινιάρης καὶ διορκῶς παραπονούμενος νεοέλληνας σὲ δινθρωπὸ ήρωακό; Αὐτὸ εἶναι τὸ θαῦμα. "Ανοίξε μονομάς τὰ μάτια του καὶ εἴδε ἔναν ἄλλον κόσμο, ποὺ ἐπάνω ἀπ' αὐτὸν, ὑψηλό, ὥραιο. Τὸν ἔκανε δικό του αὐτὸ τὸν κόσμο καὶ σ' αὐτὸν πάστεψε ἔκεινες τὶς ὥρες μὲ ἔρωτα ιερό. Κάτι, ποὺ ίσως τοῦτος ὁ κόσμος τῶν ἡμερῶν μας, ὁ καλοβολεμένος καὶ φιλήδονος κόσμος νὰ μὴν μπορῇ νὰ τὸ πιστέψῃ... Ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβῃ κὰν αὐτὸ ποὺ ἔγινε τότε, μὲ τὴ σπιριτινὴ κοντόθωρη καὶ στενόκαρδη ζωῆ.

"Ἐρχονταν οἱ ξένοι, ἀγαπητοί μου φοιτηταί, ἔκεινη τὴν ὥρα νὰ μᾶς ἀφαιρέσουν τὴν ἐλευθερία μας, ἔρχονταν προπηλακίζοντας τὴ δικαιοσύ-

νη, τὴν ἀνθρωποῦ καὶ τὴν ἀνθρώπουνη ὑπόσταση καὶ μορφή. Είναι θλιβερὸν νὰ μισῆς τὸν ἄνθρωπο, νὰ τὸν πολεμᾶς καὶ νὰ μὴ χάνῃς τὴν εὐκαιρία νὰ τὸν ταυτεινώνῃς καὶ νὰ τὸν ἔξοντώνῃς, νὰ θέλῃς νὰ τοῦ ἀρπάξῃς τὰ φτωχά του ὑπάρχοντα, νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃς τὴν ἐλευθερία του, νὰ ἔχῃς σὰν οὐσιαστικὸ σκοπὸ τὴν ἔξοντωση, τὴν ἔξουθένωση τοῦ ἀνθρώπου.

Στὴ ρίζα κάθε ἡρωικῆς πράξης μας ὑπῆρχε μὰ σταθερά, δυνατὴ ἀνθρώπουνη θέληση νὰ σωθῇ ἡ πόμη, νὰ σωθῇ ἡ ἐλευθερία, νὰ σωθῇ ἡ ψυχή. Γι' αὐτὸν καὶ κατὰ αὐτονόητο τρόπο είχε παρθῆ ἡ ἀπόφαση, ἤρθε ἀπὸ μόνη της, χωρὶς πολλὲς σκέψεις, χωρὶς καμὶδ ὀμφιταλάντευση νὰ καθῇ ἡ ζωή, νὰ γίνῃ ἡ θικὸ παρανάλωμα.

Φαίνεται πὼς ὁ καθένας μας είχε θγῆ ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ προχώρησε πὸ πέρα ἀπὸ τὸ στενὸ ἐγώ του σὲ κῶρο ποὺ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ κορμὸ δέχεται τὸν ἀσπασμὸ τῶν ιδεῶν τῆς ἐλευθερίας.

Διέκρινες στὸν ἀγώνα αὐτὸν καθαρὰ ἐκεῖνο, ποὺ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τοῦ νεοελλήνηνα είχε ἔρθει στὸ προσκήνιό της. Κι αὐτὸν ἦταν τὸ φιλότιμό του. Μιὰ ψυχική, δηλαδή, ὑπερευαισθησία, ποὺ ὀναδίδει τοὺς ἐρεθισμοὺς μὲ ἔντονη εὐγένεια, ἀρχοντιὰ καὶ λεβεντιά. Κάπι ποὺ μυρίνει τὴ ζωή μας μὲ μὰ ὑψηλῆς ποιότητας ἀνθρωπιά. Ή ἔκφραση τοῦ Ἑλληνικοῦ φιλόπιμου είναι ἔκφραση μύχιου ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἥθετικῆς ὑπερηφάνειας, λεβεντιᾶς, καλοσύνης καὶ φιλαλληλίας.

"Ολοὶ μας ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες τῆς ἄδικης καὶ ἰταμῆς ἐπιθέσεως αἰσθανθήκαμε νὰ προσθάλλεται τὸ φιλόπιμό μας. Κι δταν αὐτὸν προσθάλλεται, φαίνεται στὴ νεοελληνικὴ συνείδηση σὰ νὰ καταρρακώνεται, νὰ προσθάλλεται, νὰ προδίδεται ὅλη ἡ ὁξία καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ ἀνθρώπου. Μ' αὐτὸν τὸ νόημα, ἀγαπητοί μου νέοι, πολεμούσαμε, μ' αὐτὸν τὸ νόημα ἀποκρόναμε τὸν ἐπιδρομέα, γιὰ τὴν ἐλευθερία, γιὰ τὴν ὁξία, γιὰ τὴν εὐγένεια τῆς ἀνθρώπουνης ὑποστάσεως, γιὰ τὴν ἀνθρωπιά.

Τὸ φιλόπιμο, τὸ βασικὸ αὐτὸν καὶ ὀπροσδιόριστο γνώρισμα τοῦ χαρακτήρα γενικὰ τοῦ "Ἐλληνα, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ δύναμη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδυναμία του, τὴν ἀρετή, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀμαρτία του δταν ξεπέφτη ἀπὸ τὴ σωστή του ἔννοια, τὴν ἐποκή ἐκείνη, τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες τοῦ ἀγώνα, ἦταν τὸ μυρωδικό, τὸ ἀπαραίτητο δράμα τῆς λεβεντιᾶς ποὺ κυριαρχοῦσε σὰ μοναδικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς νεοελληνικῆς φυσιογνωμίας μας στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ πολέμου μας, τοῦ ἀγώνα μας γιὰ τὴν ἐλευθερία. Δὲν πρόκειται γιὰ τὴν ἀποκοτιὰ ποὺ μᾶς διέκρινε, παρὰ γιὰ κάπι παραπάνω ἀπ' αὐτήν, γιὰ μὰ στάση τῆς ψυχῆς μας, τῆς ψυχῆς τοῦ μαχόμενου καὶ τοῦ ἄμαχου πληθυσμοῦ μας, ποὺ φανέρωνε τὴν ἀκμὴ τῆς ψυχῆς μας, τὴν περηφάνεια, τὴν ἀρχοντιὰ τοῦ λαοῦ μας. Ἐπρόκειτο γιὰ ἔνα ρωμαλέο ψυχικὸ κίνημα, γιὰ ἔνα ρωμαλέο ξεκίνημα ἀρετῆς καὶ ἥθους, ποὺ φάτιζε τὸν ἀγώνα μας μὲ ἀληθινὰ οὐράνιο φῶς, γιὰ κάπι πὸ πέρα ἀπ' αὐτὸν ἀκόμη ποὺ μύρωνε τὸν ἀγώνα μας, καὶ αὐτὸν ποὺ κυριαρχοῦσε. Ἡ λε-

θεντιάδ' αύτοῦ τοῦ ἀγώνα μας πήγαζε ἀπὸ μιὰ βαθιὰ ἐκείνες τῆς ἡμέρες τοῦ πολέμου αὐτογνωσία κι ἀπὸ μιὰ ουνείδηση τῆς θέσεως τῆς δξίας καὶ τοῦ ρόλου τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸν κόσμο τοῦ Θεοῦ.

Ο εἰσβολέας ἦταν ξυπασμένος. 'Ο ἀγωνιστὴς τῆς ἐλευθερίας του "Ελληνας, τουναντίον, ἦταν βαθιὰ ἀνθρώπινος σὲ δλες τίς φάσεις τοῦ πολέμου, μὲ τὴ μετρημένη ταπεινούσην του, χαρακτηριστικὸ τῆς λεβεντιᾶς του, ποὺ δὲν ὑποτρούδε, ἀλλὰ καὶ δὲν ὑπερέβαλλε. Στεκόταν γενναιόφρονα μέσα στὴ δίνη τοῦ πολέμου καὶ στὴ ζωή, διαποπομένος ἀπὸ τὸν ἄέρα τῆς γνησιότητας καὶ τῆς ἀνιδιοτέλειας. 'Η λεβεντιά του δῆλωνε τὴν ἐνεργὸ παρουσία τῆς ψυχῆς του καὶ στὶς ποὺ οὐληρὲς καὶ βίαιες μάχες καὶ προπαντὸς στὶς στιγμὲς τῆς ἤττας καὶ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἀντιπάλου⁶.

'Ο "Ελληνας, ἀγαπητοὶ φοιτηταί, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀποκάλυψε μὲ τὴν ἡθικὴ του ρώμη καὶ τὴν ἀνδρικὴ ουνείδηση, ποὺ τὸν ἀνέβασε στὸ ἐπίπεδο τῆς ἴδιανικῆς μορφῆς του, τὴ λεβεντιά του. 'Η λεβεντιά ἦταν τὸ πανίσχυρο ἑσωτερικὸ ἐλατήριο τῆς ἀνδρείας τοῦ ἀγωνιστῆς, ὁ ἡθικὰ κεκυρωμένος τίτλος, ἡ ψυχικὴ του ἐπίσημη ταυτότητα, τὸ δελτίο ἀναγνωρίσεως του. 'Ο ἀγώνας μας δὲν ἦταν ἀπλῶς ἡρωικός, δηλαδὴ κάπι ποὺ παριστᾶ καὶ οημαίνει δύναμη ἀντιστάσεως, παρὰ ἦταν λεβέντικος, πέρα ἀπὸ τὴν ἡρωικὴ δύναμη, κάπι ποὺ συνδυάζεται μὲ τὸ ἥθος. Σύνθετη ἥθους καὶ δυνάμεως θὰ ἔλεγε κανένας πώς εἶναι ἡ λεβεντιά. Κι δύνας εἶναι κάπι παραπάνω. Εἶναι μιὰ ἔννοια πού, δσο κι ἀν θὰ ἔθελε νὰ τὴν ὀρισῃ μανένας, εἶναι ἀπροσδιόριστη, ἀμετάφραστη, ἀτοποθέτητη, ἐνα στοιχεῖο ἀδιάσπαστο, ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ὑπολογίσουμε μαθηματικά, νὰ ὀρίσουμε τὰ συστατικά του. Εἶναι μιὰ δύναμη, μιὰ ἐνέργεια, τῆς όποιας δὲν μποροῦμε νὰ βροῦμε τὴν ἀλγεβρικὴ ἔξισωση, τὸ χημικό της τέπο. Εἶναι ἓτα ἀλυτὸ θεόρημα, σὰν τὸν τετραγωνισμὸ τοῦ κύκλου, ποὺ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κλείσῃ μὲ τὸ δπερ ἔδει δεῖξαι.

"Υπάρχει, ἐκδηλώνεται, δρᾶ, θαυματουργεῖ κι δύνας εἶναι ἀόριστη, ἀσύλληπτη. Πόσες φορὲς μᾶς τίθεται τὸ ἔρωτημα: τί εἶναι ἡ «λεβεντιά»; Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ δώσουμε τὴν ἀπάντηση συγκεκριμένα, ξεκάθαρα, κατηγορηματικά. Εἶναι βέβαια, δίχως ἀλλο, μιὰ κατάσταση πνευματική, μιὰ δύσκολο νὰ βροῦμε τοὺς θεομούς της. Εἶναι δίχως ἀλλο μιὰ ψυχικὴ λειτουργία, μιὰ δὲν μποροῦμε νὰ δώσουμε τοὺς νόμους της. Εἶναι δίχως ἀλλο μιὰ ἡθικὴ δύναμη, ἀλλὰ βασανιζόμαστε ν' ἀνακαλύψουμε τὸ μηχανισμὸ της. Εἶναι δίχως ἀλλο ἐνα ζωικὸ φαινόμενο, ματαιωπονοῦμε ὀστόσο ὅταν προσπαθοῦμε νὰ καταγράψουμε τὶς αἰτίες του.

Εἶναι όλα μαζὶ σὲ μιὰ ούνθεση μυστική, ποὺ τὴ συνταγή της δὲν μποροῦν νὰ τὴν ἀποκρυπτογραφήσουν οἱ φιλόσοφοι, οἱ ψυχολόγοι, οἱ ἡθικολόγοι, οἱ βιολόγοι, οἱ κοινωνιολόγοι. Σχολαστικοὶ λεξικογράφοι μας προθυμοποιοῦνται νὰ ἐτυμολογήσουν τὴ λέξη, νὰ τὴν ἔρμηνεύσουν

μόνο σὰ σωρατικὴ δύμορφιὰ καὶ χάρη, τὸ πολὺ σὰν παλληκαρίᾳ. Χωρὶς
βέβαια ἀμφισθήτηση ἡ λεβεντιὰ ἐκφράζεται καὶ μὲ σωρατικὴ ἀλκὴ καὶ
ρώμη. Ἐκφράζεται μὲ λυγερὴ κορροστασιά, μὲ ἀρμονικὴ κίνηση, μὲ
συμπαθητικὴ ὄψη, μὲ ἐπιβλητικὸ ἀέρα. Ἡ ἀνδρεία βέβαια εἶναι βασικὸ
τῆς γνώρισμα. Δὲ φτάνουν δριῶς αὐτά, γιὰ νὰ διοκλητρώσουν τὴ λεβεν-
τιὰ. Ὁ λεβέντης δὲν εἶναι, μᾶς λέγει ὁ Ἀθάνας, μόνο περήφανος, ὁραῖος,
γενναῖος, ἔλαφος πάτητος κλπ. Πρέπει ἀκόμη νὰ εἶναι καὶ περήφανος καὶ
δίκαιος καὶ χαριτωμένος καὶ μεγαλόφυχος καὶ καλόκαρδος καὶ ἀνιδιοτελῆς
καὶ διλυαρκῆς καὶ γενναϊδρωρος. Καντὰ σὲ δλ' αὐτὰ νὰ εἶναι πηγαῖος, αὐ-
θόρμητος, ἀπροσποίητος. Ἡ περηφάνεια πρέπει νὰ εἶναι σεμνή. Ἡ χάρη
του νὰ εἶναι ἀπλή. Οἱ ἀνάγκες πρέπει νὰ εἶναι λιτές. Νὰ εἶναι σάφρων
καὶ μετρημένος. Ἀκόμη γὰ εἶναι πρόσθυμος, φιλάλληλος, φιλόξενος, ενα-
σθητος, γλυκομιλητος. Πρέπει νὰ εἶναι ἀχολος, ἀκακος, ἐχθρὸς τῆς ἔριδας.
Κι ἐπάρω ἀπ' δλα αὐτὰ φιλότιμος μὲ τὴν ἔννοια ποὺ δύσαμε στὸ φιλό-
τιμο κι ἀκόμη πιὸ πέρα ἀνιδιοτελῆς.

Λεβεντιὰ μὲ ιδιοτελεῖς σκοπούς, λεβεντιὰ μὲ συμφεροντολογικοὺς
ὑπολογισμοὺς δὲν μπορεῖ νὰ συνυπάρξῃ. Ἡ λεβεντιὰ εἶναι ἀγνότατη
ἄξια. Ἀπεφθος χρνοσός. Ἀκατέργαστος ἀδάμας.

Μέσα στὰ φύλλα τῆς καρδιᾶς τοῦ "Ελληνα καταστάλοζε ἔκεινη
τὴν ἐποχὴν ἡ λεβεντιά. Εἶναι, λοιπόν, αἰσθημα κι δμως δκι. Εἶναι ίδεα.
Εἶναι κάπι, λέγει ὁ Ἀθάνας, ποὺ βυθίζεται στὸ φλογερὸ καμίνι τοῦ αἰσθή-
ματος, συγχωνεύεται μαζὶ του καὶ γίνεται ζωή. Πράγματι ἡ λεβεντιὰ εἴ-
ναι ζωή, εἶναι βίωμα. "Εχει στοχασμό, δὲν εἶναι ἀποκοτά. "Εχει ποίηση,
ἔχει αἰσθημα, ᔍχει δύναμη, ᔍχει δράση. Εμπνέεται, κινητοποιεῖται, μά-
κεται, δημιουργεῖ. Δαπανᾶ, χωρὶς νὰ λογαριάζῃ τί θὰ εἰσπράξῃ. Εἰσπράτ-
τει, χωρὶς νὰ φυλαργυρεύεται τί θὰ ἀποθησαυρίσῃ. Σπέρνει καὶ καίρεται
μόνο τὴν οπορά. Βοτανίζει καὶ καίρεται μόνο τὸν ἀνθό, ἀνιαφορώντας γιὰ
τὸν κόσμο. "Αν ὁ Θεὸς θελήσῃ, δικός της θὰ εἶναι καὶ ὁ καρπός. Δικός
της κι ὅλων τῶν δλλων. "Ετοι θγάνει σὰ συμπέρασμα, πὼς πρόκειται
γιὰ αὐστηρὴ πρόταξη τῆς ἡθικῆς πλευρᾶς, αὐστηρὴ κατάταξη τῆς ὑλι-
κῆς πλευρᾶς σὲ δεύτερη μοίρα.

Ἡ λεβεντιὰ δὲν εἶναι ἀπλὴ ὑπόθεση. Εἶναι ὀλόκληρο φιλοσοφικὸ
σύστημα αὐτοσχημάτιστο, εἶναι μὲ ὀλόκληρη θεωρία αὐτοδιδακτη. Βλέ-
πει τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμο, βλέπει τὸν ἀνθρώπο καὶ τὸ Θεὸ μὲ δλλα, δικά
της μάτα. Ὁ στοχασμός της εἶναι πρωτόγονος, ἡ σοφία της ἀπλή, ἡ ἐρ-
πειρία της λιτή. Βασίζεται ἀνεπίγνωτα στὴν ἀποδεδειγμένη ἀνθρώπινη
ἀλήθεια καὶ μόνο. Ἀγνοεῖ τί γράφουν οἱ φυλλάδες τῶν σοφῶν. Θυρᾶ-
ται δριῶς δλα δσα παρέδωκαν προφορικὰ οἱ πρόγονοι. Τὸ πέρασμά μας
ἐπάνω στὴ γῆ τὸ βλέπει καὶ τὸ αἰσθάνεται σὰν ἔνα ἀπλὸ περπάτημα καὶ
τίποτε δλλο.

"Ο λεβέντης αὐτὸς τοῦ ἀγώνα ἦταν ὁ περήφανος τῆς ταπεινότητας

καὶ ὁ ταπεινὸς τῆς περηφάνειας. Χωρόταν μὰ περηφάνεια ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κορμασμό, ἀπὸ ἔγωμοσμό, ἀπὸ φιλαυτία. Ποτὲ δὲ σκεπτόταν, ποτὲ δὲν ἐλεγε: «Τί εἰμ' ἔγώ καὶ τί εἰσ' ἔσθ;».

... "Ημασταν δλοι, δταν ξεκινήσαμε στὶς 28 τοῦ Ὁκτώβρη τοῦ '40, ἀδέλφια, ήμασταν δλοι ἑκεῖ ἐπάνω στὰ βουνά ποὺ πολεμούσαμε ἀδελφωμένοι. Λύτο ἀπαιτοῦσες ἡ λεβεντιά. «Ἐίμαι περήφρατος μόνο γιατὶ σ' ἔχω ἀδελφὸ καὶ γιὰ τέποτε ἄλλο...», εἶπε στὴ μάχη τῆς Τρεμπεσίνας ὁ εὔζωνος στὸν ἄλλον εὔζωνο, ποὺ κράτησε παλληκαρίσια, λεβέντικα τὸν πόνο τοῦ τραύματος ὡς τὸ τέλος τῆς μάχης, ποὺ δὲν ἤθελε νὰ τὸν μεταφέρουν οἱ τραυματοφορεῖς, προτοῦ δῆ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγώνα... «Δειχ σου εἶναι ἡ περηφάνεια κι ὅχι δικῇ μου», ἀπάντησε ὁ πολεμοτῆς. Λύτο ἀπαιτεῖ δι κώδικας τῆς λεβεντιᾶς.

Καθρεφτομένη εἶναι στοὺς στίχους τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας καὶ στοὺς ρυθμοὺς τῶν λαϊκῶν χορῶν ἡ λεβεντά. Μὲ φτερωμένη τὴν ψυχὴ μὲ λεβεντά καὶ μὲ τὸ τραγούδι στὸ σάρα κάναμε τὸν πόλεμο ἑκεῖνον. Μὲ ἀπλά, ρυθμικὰ ἐμβατήρια καὶ τραγούδια τοῦ λαοῦ μας, τοῦ τόπου μας. Μ' ἑκεῖνα, ποὺ διαλαλοῦν ζηλεμένα κατορθώματα ἀνθρώπων, ποὺ σὲ κατάλληλη σπιγμὴ κάνουν ἑκεῖνο ποὺ ἔπρεπε, χωρὶς δισταγμό, χωρὶς λιποψυχία, πορὰ μὲ θαυμαστὴ αὐταπάρνηση.. Μὲ τὴ λεβεντά...

Κυρίες καὶ κόριοι,

Ἐμεῖς οἱ Ἑλληνες ἔχομε ὑποχρέωση τὸ λεβεντόπεμπτο πνεῦμα τῶν ἡμερῶν τοῦ 1940 νὰ τὸ μεταβιβάζουμε, νὰ τὸ μεταλαμπαδεύουμε στὰ παιδιά μας, στὶς γενεὲς ποὺ ἔρχονται, γιατὶ εἶναι πνεῦμα θεῖο, πνεῦμα μεγαλείου, μᾶς διφθαστῆς ἀξιοπρέπειας, ἔνα φωτεινὸ φανόμενο τῆς ιστορίας τῶν λαῶν σπάνιο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ή δημόσια αντή βασίζεται σε βιώματα μέσω δημόρες δόξης.
2. Σπίρου Μελά, "Ένα φάντασμα 28 του 'Οχτωβρη 1940. Τοπίς ή δρα μετά τα μεσάνυχτα, βγαίνει τὸ φάντασμα στὸ σπασάκι τῆς Κηφισιᾶς. Έχει γλυπτοφόρου στὸ μαρόδο κάρπο μὲ τὴν πανιασμένη μορφὴ ἐνὸς κόντη. Χτυπάει τὴν πόρτα μὲ τὴ διασύνη πελάτη στὸ σπάνι γιατροῦ. Τοῦ ἀνοίγουν. Οὐκέτιθνος ἀρχοντας τῆς χώρας δρόσεται μὲ τὶς κυτζάμες:

—Βασικές είσαστε, δίξοχότατε; Τί σας φέρετε ὅδον τέτοια ὥρα;

Δὲν ἔχει προλάβει καλά καλά νὰ ξανήσῃ ἀκόμα. Τὸν ξανθάνι τὸ χαρτί, ποὺ τοῦ πετάει τὸ φάντασμα στὸ χέρι, χωρὶς νὰ διάλη ἀπὸ τὸ στόμα του, παρὰ μονάχα μασημένα λόγια:

—Αιτούμενοι... λατέρμαι πολλό... δίλλα βλέπετε...

Τὰ μάτια τοῦ πρωθυπουργοῦ διαβάζουν, τρέψει τὶς λέξεις μὲ φυθρὸν καλπασμοῦ: Γερείουν τὰ ἔδαφη μας γιὰ δάσους πολεμικές. Οὗτε ποὺ στημένα, οὔτε μὲ ποιοὺς δρούς... Ζητάντε τὴν Ἑλλάδα, τὴν γῆ της, τὴν ἀλευθερία, τὴν τιμὴ της, εἰδεμὴ θὰ τὴν λιώσουν μὲ τὸ σπασί τους. Καὶ δὲν ἔχει συζήτηση! "Ένα ναὶ ή ένα δχι:

—Αιτούμενοι... λατέρμαι πολλό — τραπύλησε τὸ φάντασμα — δίλλα βλέπετε...

Καμιά προθεσμία (γιὰ νὰ μὴν προφτάσουμε νὰ πάρουμε κανένα μέτρο). Εμφεξε νὰ δοθῇ ἀπόφαση τὴν ίδια στιγμή. Τότε τὸ φάντασμα εἶδε κατάπλιχτο αὐτὸν τὸν κοντόσαρο γέρο, μὲ τὰ σπαχτιὰ μάτια, ποὺ εἶχε ἀντέκου του, νὰ μεγαλώνη, νὰ φηλάνη, νὰ πλαταίνη, νὰ γκρεμίζῃ τὴ στέγη τοῦ μαρόδου απίστο τῆς Κηφισιᾶς, νὰ γεγαντώνεται, ν' ἀγγίνῃ μὲ τὸ μέτωπο του τ' ἀστέρα, νὰ γίνεται τέρατον αποτέλεμα τῆς φυλῆς του. Κι ἀλλ' τὸ στόμα του ἔβγαλε δυσὶ συλλαβές, ποὺ ἀντιλάησαν στὰ πέρατα τοῦ κόσμου:

—Οχι...

Καὶ τὸ φάντασμα, ποὺ εἶχε γλυπτοφόρους στὸ καμαράκι τῆς Κηφισιᾶς νὰ σποράση τρέμο, νὰ λαγύση καθεδίς, νὰ λυγίση θελήσιες, ἔφυγε, χάθηκε πανισσόδηλο, νεροπασμένο. Μὲ τὴν ἀπόκοσμη φωνή, ποὺ δροντοφάνησε αὐτὸν τὸ "Όχι" μαλούσουν τρέματα αἰσινές ιστορία δοξασμένη, ἐνενήντα γενιές ήρώων. Τί κι ἀν ποὺ ή Εθνόση άλλοκληρη γονατίσει καὶ εἶχε προτείνει τὸ σβέρκο της στὸν ποὺ ἀπαντικὸ ζυγό; Τί κι ἀν ή Βρεταννία, ή ποὺ κραταπή αύτοκρατορία τοῦ πόσμου, εἶχε ἀπομένει στὸ Μέλος ἀκατό μέροσιλανον; Τί κι ἀν στὸν καταπιστείνον δόξιοντα δὲν τρεμόφεγγε οὔτε τὸ ποὺ ἀγνὸ φᾶς ἐλλίδιας; Τίστα δὲν διάκοβε τὴ θεία δομὴ τῶν Ἑλλήνων. Στ' ὅλουμαρχο στερέωμα τῆς λαγύδεσμας ἀπόγνωσης ὑφεσσον μ' ἀτρομό χέρι τὸν καταπλικτικὸ πύραυλο τῆς ήρωικῆς τους ἀλόφασης, γιὰ νὰ δάσουν στοὺς ἀποκαρδιαμένους λαοὺς χαρμόσυνο μήτηρα, λεγνόσταγμα πίστης φωταλύντης στὸν παντοδυναμία τῆς ίδιας: «Στ' δύορα τῶν Μαραθώνων, τῶν Σαλαμίων η ἀλληγρατὴ φυλὴ σᾶς παραγγέλλει νὰ ἀλιζεῖται: 'Η τίση είσαι δυσῇ μας».

3. Η. Παλαιολόγον, Μέ τὰ φτερὰ τῆς Νίσσης, ἐκδόσεις ε"Ἀλφα, χ.χ., σ. 2. 23 'Οκτωβρίου 1940. Πρόκειται γιὰ ζωντανὰ βιώματα τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ πολέμου. Σπιγμότυπά του ἀναφέρεται, γιατὶ δείχνειν παραστατικά καὶ ἀληθινὰ τὴν πνοὴ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ πολέμου, βιώματα διαν μας ἐκείνης τῆς ἀνοχῆς.

4. Τὰ διντυφροσυστευτικά κείμενα ποὺ διποστηματίνο, δύνουν μᾶλις μιαρή δινάγλυφη εἰ-
κόνα τῆς σπάσιος καὶ τῆς φυχολογίας τῶν ἐκτροσάσκεν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος κα-
τὰ τὴν κρίσιμη ἔκεινη ἀλλὰ ἔξαισια στιγμή. Δείχνουν τὸ θήος, τὴν ἑλληνική ἀξιοπρέ-
πια, τὴν περηφράνεια καὶ τὴ λεβεντιά τῶν 'Ελλήνων πνεύματος δινθράσκειν.

Ἐπειδήση. Εἶναι δοῦλος ἄσδομάδες τάφα, ποὺ μ' ἔνα τελεστήραφο, μοναδικὸν στὰ δυπλωματικὰ χρονικά τῶν 'Εθνῶν, γιὰ τὸ περιεχόμενό του, τὴν ὥρα καὶ τὸν τρόπο ποὺ
τὸ παρουσιάζειν, ἡ 'Ιταλία κάλεσε τὴν 'Ελλάδα νὰ τῆς παραδώσῃ τὰ ἁδάφη της, ν' αρνηθῆ τὴν ἐλευθερία τῆς καὶ νὰ κατασπαλώσῃ τὴν τραγή της.

Οἱ 'Ελληνες δέσμοιμε στὴν Ἱερᾶν αὐτὴν ἀξίειση τῆς φασιοτικῆς δίαις τὴν ἀπάντη-
ση ποὺ ἔκειβανταν τριῶν χιλιάδων ἔτῶν παραδόσεις, χαραγμένες δασιὰ στὴν φυχή
μας, ἀλλὰ καὶ γραμματένες στὴν τελευταῖα γωνιὰ τῆς Ἱερῆς μας γῆς, μὲ τὸ αἷμα τῶν
μεγαλυτέρων ἡρώων τῆς ἀνθράστανης Ἰστορίας. Κι αὐτὴ τὴ στιγμὴ κοντά στὸ φεῦγα
τοῦ Θιάμαδος καὶ στὶς χιονισμένες πλαγιές τῆς Πίνδου καὶ τῶν μακεδονικῶν βουνῶν
πολεμοῦτε, τὶς περισσότερες φορές μὲ τὴ λόγχη, μπορεσιούμενοι νὰ νικήσουμε ἡ νὰ
πεθάνουμε μέχρις ἐνός.

Σ' αὐτὸν τὸν ἄνιον καὶ σκληρότερο, ἀλλὰ καὶ πεισματώδη ἀγώνα, ποὺ κάνει τὸ
λυσσασμένο ἑπαδρομέα νὰ ἔκπομῇ κατὰ τῶν γυναικῶν, τῶν γερόντων καὶ τῶν παιδιῶν,
νὰ καίῃ, νὰ σκοτώνῃ, ν' ὀψιωτηριάζῃ, νὰ διαπελῆῃ τοὺς πληθυνομοὺς στὶς ὁνοχόρω-
τες καὶ ἄμαχες πόλεις μας καὶ στὰ εἰρηνικά χωρεῖ μας, ἔχοντες τὸ αἰσθήμα ὅτι δὲν
ὑπερασπιάζουστε δική μας μόνο ὑπόθεση: "Οτι ἀγωνιζόμαστε γιὰ τὴ σωτηρία διου
ἔκείνων τῶν ὑψηλῶν ἀξιῶν ποὺ ἀποτελοῦνται τὸν πνεύματον καὶ ἡθικὸν πολιτισμό, τὴν
πολέμην παρακαταθήκη ποὺ κληροδότησαν στὴν ἀνθρωπότητα οἱ δεξιεμένοι μας πρό-
γονοι καὶ ποὺ σήμερα διέλευσαν ν' ἀπειλοῦνται ἀπὸ τὸ κίριτ τῆς διορθωτήρεος καὶ
τῆς δίαις. 'Ακριδῶς αὐτὸν τὸ αἰσθήμα ἔμπνει τὸ θάρρος σ' ἔμας τοὺς 'Ελληνες δια-
νοούμενους, τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, ν' ἀπευθύνονται στοὺς
ἀδελφοὺς μας διου τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ ζητήσουμε, δηλα τὴν ὄλικη, ἀλλὰ τὴν ἡθικὴ
δομήται τοὺς: Σητοῦμε τὴν εἰσφρά τῶν φυχῶν, τὴν ἀπανάσταση τῶν συνεδήσεων,
τὴν δραγασία, τὸ κήρυγμα, τὴν ἀμεση ἐπίδραση, παντοῦ διου είναι δινατόν, τὴν δ-
γκυνην παρακολούσθη καὶ τὴν ἐνέργεια γιὰ ἔναν καινούργιο πνεύματον Μαραθώνα,
ποὺ θ' ἀπελλάξῃ τὰ δυνατοτεύμενα ίδην ποὺ τὴ φοβέρα τῆς ποὺ μαρός σκλαβιᾶς,
ποὺ είδε ποτὲ δι κόσμος. "Οταν μὰ τέτοια ἀπανάσταση συντελεσθῇ, ή Νόης θὰ στε-
φανέσῃ τὸ μέτωπο καὶ τὸν τελευταῖον, τοῦ ποὺ τεπεινοῦ ἐργάτη. Μὲ τὴ μεγάλη καὶ
σταθερή αὐτὴ ἔλλιδα, σᾶς στέλνονται τὸν ἀδελφού μας χαιρετισμό:

Καστής Παλαράς, Σπέρος Μελάς, 'Αγγελος Σαελανός,, Σωτήρης Σκάπης, Δημή-
τριος Μητρόπουλος, Νίκος Βένης, Κ. Δημητριάδης, Κ. Παρθένης, Ιωάννης Γρυπά-
οντς. Γιάννης Βλαχογιάννης, Στρατής Μυριβήλης, Κώστας Οὐράνης, Μιλτ. Μαλα-
κάσης, Γεργ. Σενόπολος, 'Αλιξ. Φιλαδελφείς, 'Αριστος Καμάνης.

Ματρόστο. Οι νέοι συγγραφεῖς τῆς 'Ελλάδος, ποὺ διντυφροσύνευσαν τὰ τελευ-
ταῖα χρόνια τὶς νεώτερες ἀναζητήσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀπευθύνονται στοὺς
συναδέλφους τους τοῦ κόσμου ὄλοκληρου.

'Η μάχη τῆς 'Ελλάδος εἶναι μᾶλις μάχη πλαγκόδωμα. 'Ο ἑλληνικὸς στρατὸς εἶναι
σήμερα μᾶλις προφυλακὴ τῶν 'Εθνῶν στὸν ἀγώνα τοὺς ἐναντίου τῆς καινούργιας μορ-
φῆς τῆς σκλαβιᾶς.

Γιὰ νὰ κερδίσουμε τὴ μεγάλη αὐτὴ μάχη, θὰ κάνουμε διες τὰς θυσίες, διες
οἵτε τὴ ζωή μας, οἵτε τὴ ζωὴ τῶν δικῶν μας, οἵτε τὶς πόλεις μας, ποὺ δομιαρδίζον-
ται, οἵτε τὸν πλούτο τοῦ τόπου μας, ποὺ καταστρέφεται. Τὸ ἔμβλημά μας εἶναι τὸ
ίδιο ἔμβλημα τῶν πατέρων μας τοῦ 1821: 'Ελευθερία ή Θάνατος.

'Ο Μουσολίνι δὲ μᾶς ήξερε καλά. Δὲν κατάλαβε αύτε τὴν ἰστορικὴ παράδοσην, τὴν ἡθικὴν, τὸ φυγοὶ σθένος τῆς μορφῆς Ἑλλάδος. Δὲν πρόβλεψε τὴν μεγάλη χροῖ, ποὺ κυρίεψε τὸν τόπο μας, διαν τὸν ἀντίχειον τὰ πρώτα πυρά καὶ ἐφέραν τὴν εἰδησην, δι τοῦ ξανά στὴν Ἑλλάδα η ὥρα τῆς μορφας, τῆς θνοίας καὶ τῆς δόξας.

'Ο ιταλικὸς φασισμὸς βαδίζει πρὸς τὸ θάνατο καὶ θρεῖς οἱ Ἑλληνες σκάβουσι τὸν τάφο του. Μπορεῖ νὰ λεθάνειμε, ἀλλὰ θὰ λεθάνη καὶ αὐτός. Θὰ τὸν σωτάσου τὸ ἔλληνικον πνεῦμα ποὺ ἔχει σωτάσου ἔχθρον μεγαλύτερον καὶ φοβερότερον δὲ αὐτόν.

'Ελεύθεροι ἄνθρωποι δίουν τὴν Ἐθνῶν, συγγραφεῖς, ποιητές, καλλιτέχνες, φιλόσοφοι, θεολόγοι, μὴν ἔχοντες δι τὴν Ἑλλάδα πολεμᾶ γιὰ τὴ μορφα τοῦ κόσμου. 'Αλεξίου Ἐλληνοῦ Ήλ., Βρεττίκος Ν., Γιαννάκοπος Ἀλκ., 'Ελένης Όδ., Θεοτοκός Γ., Θρύλος Ἀλκ., Παπαδίδη Λιλή, Καραγάδης Μ., Καραντινός Σ., Καστανάκης Θρ., Κατσίματης Γ., Κοτζιούλας Γ., Κοκούλας Α., Μιχαλάκοπος Φ., Μυλιογιάννης Γ., Νάσου Α., Νικολαΐδης Μ., Νικολαράϊδης Δ., Μωαρλάς Τ., Πανούληρος Α., Παπαδάκη Σ., Παπανικολάου Μ., Παράσχος Κλ., Πετσόλης Θ., Σεφρόης Γ., Σταύρου Τατ., Τερζάκης Ἀγγ., Τούσκος Κ., Φωτιάδης Δ., Χάρος Π., Χατζήνης Γ., Χανεμανίδης Λιμ. (πρόλ. ἐφημ. «Ἐλεύθερος Κόσμος» 28.10.72).

5. Μιὰ ἀνάλυση τῆς λεβενταῖς σὰν ἔννοιας μᾶς ἔχει κάνει, μοναδικὴ στὴν Ἑλληνικὴ της, ὁ ἀκαδημαϊκὸς καὶ ποιητὴς Γεώργιος Ἀθανασιάδης - Νόδας σὲ μιὰ διάλεξη του στὴν 'Ἐννοιη Ρουμελιοτῶν' Β. Ἑλλάδος στὶς 26.4.1959 καὶ ἡ ὁποία ἔξεδόθη τὸ 1960 ἀπὸ τὴν Ε.Ρ.Β.Ε. μὲ τίτλο: τὸ φυλλοεργάδια τῆς Ρούμελης. Πρόλ. καὶ περιοδικὸ «Ἀνθράκινες σχέσεις», παρουσίαση Χ. Μ. Γκηράκου 'Ο Λεβέντης. Κ. Ι. Δεδομέτον, τεύχος Α', 'Ιούλιος 1972, σ. 45. Δημ. Τούκηνα, Εἰσαγγελικά μαθήματα μορφωτολογίας 1972, σ. 17 κ.τ. Κ. Τσιφροπόλου, 'Ἄγαντιάδης θητεία, 1963, σ. 14.

Τὴ λεβενταῖα τὴν Ἑλλησα στὸν πόλεμο τὸ 1940 διον τίχα τὴν τιμὴ νὰ λάβω μέρος ὡς ἔφεδρος ἀξιωματούχος. Τὴν θεραπεῖ τῆς θωτόσου μᾶς τὴ δάνει ὁ Ἀθάνας. Καὶ μόνο ἔνας ποιητὴς σὰν τὸν 'Ἀθάναν μωροῦσσος νὰ εἰσδέσῃ στὰ φυλλοεργάδια τὸ λεβεντή καὶ νὰ μᾶς δάση τὸ τί εἶναι αὐτὸν ποὺ λέμε λεβεντιά, νὰ μᾶς δάση μὲ τὸ ποιητικὸ του λόγῳ τὸ εἰδωλό δάσος τῆς ἔννοιας. Σημειώνω ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν μοναδικὴ αὐτὴ ἐρμηνεία τῆς λεβενταῖς, ποὺ τὴν Ἑλλησα ἔται καὶ ἀπαράλλαγτα στὸν πόλεμο τὸ 1940.

6. Στ' ἄλλο νοσοκομείο νοσηλεύονταν στρατιώτες, τραυματίες τοῦ πολέμου—τέσσερις Ίταλοι καὶ ἄλλοι δυοί μας.

'Απ' δύον αὐτοὺς ἔνας μόνο ήταν διαριέ κληρονόμος: ἔνας Ίταλός. Εἶχε διοικηθεὶς τραπέζα τοῦ κνητέμονος—καὶ ὁ γιατρὸς τὸν εἶχε καταδικασμένο. «Βγάζει δὲ βγάζει τὸ βράδιο, μοῦ εἴσει.

Γάλ νὰ μὴ τὸν ἀνησυχοῦν οἱ ἄλλοι τραυματίες, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἀνησυχῇ καὶ ἔκανεν, γιατὶ τὶς νόχτες πεταγύνταν μ' ἀφαίτες τρόμον καὶ φάναξε, τὸν εἶχαν βάλει μοναχὸ στὴν εἰσοδο του νοσοκομείου, πίσω ἀπὸ ἔνα παραβάν. 'Ηταν ἔνα νέο παιδί εἴκοσι ἔντες χρόνων, ἔνα ξανθὸ καὶ άφρού παλληράδι μὲ τὴ Βόρειο Ίταλία, στρατιώτης τῆς μεραρχίας Βενέτου.

'Οταν στάθηρα μαρεστά του μαζὶ μὲ τὸ στρατιωτικὸ γιατρὸ καὶ τὶ νοσοκόμα, ποὺ μὲ συνέθευαν, δινοῦσε μιὰ στιγμὴ τὰ μάτια, ποὺ τὰ φλόγηζε ὁ πιρετός, καὶ μὲ κοίταξε μὲ μιὰ ἐκφραστὴ τρόμου καὶ ἀπόγνωσης μαζὶ. 'Τοπερα τὰ ξανάκλειστ, γέρεσ λίγο τὸ πρόσωπο του στὴν ἄλλη ἀπὸ μᾶς πλευρά καὶ ἔνω τὸ στῆθος του ἀνεβοκατέβανε μ' ἔνα μεγάλο καὶ γοργὸ λαχάνισμα, βάλθησε νὰ φυτωρίῃ παρακλητικά καὶ πονημένα:

— Μέρα... Μέρα μίσα...

"Ακούαμε συναπήροι, διάδηματα και γεράτων συγκίνηση την Ιερεία αύτή πού φεύγουν τα χέλια του νέου 'Ιταλού' και συλλογήδρουν ποιά θά ήταν ή χαρά του, διν θά ήταν δυνατό, δινούγοντας τά μάτια, νά βλέπει συναρπάστων τον τό πρόσωπο της μακορινής του μητέρας πού τή ζητούσε νά παρασταθή στήν άγνωστη του, νά τών άνταξεψίση και ν' απομακρύνη μέ τα χέρια της τά μαῦρα φτερά του θανάτου, πού δικλάνονταν νά τών σκεπάσουν.

— Μάρα... Μάρα μία... έξακολουθούσε νά φεύγοι η δύος 'Ιταλός, πού ήταν νά πεθάνη ίσως τό δράστη.

Γύρωσα νά φύγω, γιατί δὲν μπορούσα καί ν' ακούω τή σπαραγχική αθήνη, δυο και μέταποι Ιερεία, κι δ' γιατρός μ' άσολουθούσε, όταν είδαμε τή νοσοούμριο άντε νά 'οχτασα μεί μας, νά λίησουάτη στό κρεβάτι του νέου 'Ιταλού, νά σκύβη πάνω του και ν' αρχίζη νά τοδ χαΐδειη μπαλά τά μαλλιά για νά τοδ δάστη—ήταν άλοφάνερο—τήν φευδαίσθηση τής παρονοίας τής μητέρας, πού διοξήσοσε.

'Ο νέος 'Ιταλός σταυράτηρος τότε νά παρακαλάν. Τό συναρπάστων διπό τών πρόσωπον του μαλέκωσε και γιά λίγες στιγμές διρέθηκε στό μπαλάτατο έκεινο χάδι τών μαλλιών του σά ν' απολάμβανε μά διέστατη ήδονή. Τέλος άνοιξε τά μάτια και κοίταξε. Τό διλέμμα του αύτη τή φορά δὲν είχε ούτε τρόμο ούτε διόγγνωση. Είδε τή νοσοούμριο, πού ήταν συναρπάστη πάνω του, κατάλαβε τήν πρόθεση τού χαδιού της και τά χέλια του φεύγονταν μ' εύγνωμοσύνη:

— Γκράτσα... Γκράτσα, Τάπτε...

Κάστα Οδόφανη, 'Έκείνος κι Έμας', Νοέμβριος 1940. 'Εκίνεψη σε δύο νοσοκομεία μαζίς μικρής παραμεθόδωμας μακεδονικής πολιτείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Θ. Πακακωνσταντίνου, «Τὸ Ἑπος τοῦ 1940»,
2. Α. Βλάχου, «Τὸ μνῆμα τῆς Γρητᾶς», "Εκ. Γαλαξία.
3. Α. Τερζάκη, «Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐποποίαν».
4. Λ. Ἀχρίτα, «Ἀρματοφένοι», "Εκδ. Ἐπιφείας νεοελλήνων κλασικῶν.
5. Γιάννη Μπεράτη, «Τὸ πλατὺ ποτάμι», "Εκδ. Ταχυδρόμου.
6. Σ. Μελᾶ, «Ἡ δόξα τοῦ 1940, Στὰ δουνά καὶ στὰ πλάγια», "Εκδ. Μπίρη.
7. Π. Κανελλοπούλου, «Τὰ χρόνια τοῦ μεγάλου πολέμου 1939-44».
8. Π. Παλαιολόγου, «Ἀπτερη Νίκη», "Εκδ. Σκαζίκη.
9. Γ. Ἀθανασιάδη - Νόβα ('Αθάνα), «Τὰ φυλλοσάρδια τῆς Ροδοπής», "Εκδ. Ἐνόσεως Ρουμελιωτῶν Β. Ἑλλάδος, 1960.
10. Ι. Ν. Θεοδωρακοπούλου, «Ἡ Ἑλλὰς ὡς ίδεα, δ πόλεμος καὶ οἱ ιδεολογίες», 1945.
11. Ι. Ν. Θεοδωρακοπούλου, «Τὸ νόημα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας», 1957.
12. Ν. Π. Εθστρατίου, «Συμβολὴ στὸ Ἀλβανικὸ Ἑπος», 1945.
13. 'Αχ. Κύρου, «Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὴν εἰρήνην», 1945.
- 14' Βασ. Γ. Γανώση, «Ἡ Ἐλευθερία καὶ οἱ Ἑλληνες», 1957.
15. Ν. Μελανίτου, «Ἡ ἐποποία τοῦ 1940 ὥπερ Ἐπωψὲν ψυχολογικὴν καὶ παιδαγωγικὴν», 1971.
16. «Γνώσεις», Μηνιαία ἐπιθεώρησις τῶν συγχρόνων προβλημάτων, τεῦχος 9-10 (21-22), Σεπτέμβριος - Ὁκτώβριος 1959. Τεῦχος ἀφιερωμένο στὴν 28η Ὁκτωβρίου τοῦ 1940.
17. Κ. Τσιροπούλου, «Ἀγωνισθῆς θητεία», 1964.